

ЗЕЛЕНИЙ ТУРИЗМ В УМОВАХ СТАЛОГО РОЗВИТКУ ТА ВИКЛИКІВ СВІТОВОЇ ЕКОНОМІЧНОЇ КРИЗИ¹

©2020 ЗІНЧУК Т. О., УСЮК Т. В.

УДК 338.48:330.15:330.16:339.9
JEL Classification: Z32

Зінчук Т. О., Усюк Т. В.

Зелений туризм в умовах сталого розвитку та викликів світової економічної кризи

Мета дослідження: обґрунтування соціально-економічної, екологічної, історично-культурної ролі та внеску зеленого туризму в реалізації Цілей сталого розвитку на засадах інноваційних тенденцій та потенційних можливостей туристичного бізнесу в умовах кризових викликів, зумовлених сучасним станом світової економіки внаслідок пандемії. Завдання дослідження спрямовувалися на розкриття теоретично-методологічних та прикладних підходів до розвитку сегмента ринку туристичних послуг – зеленого туризму. Поглиблено зміст дефініції «зелений туризм» в органічному зв'язку з Цілями сталого розвитку. Проаналізовано мотивуючі чинники розвитку зеленого туризму виходячи з моделі багатфункціональності сільського господарства та його значення в політиці сільського розвитку. Обґрунтовано характер змін у сегменті ринку зеленого туризму з урахуванням особливостей сучасної ситуації у світі – пандемією, яка, з одного боку, стримує інтенсивність туристичних переміщень у світовому масштабі, з іншого, стимулює локальний туризм, який має переважно зелену орієнтацію на збереження навколишнього середовища, природних ресурсів і життєзабезпечення переважно сільських територій. Проведені дослідження свідчать про те, що зелений туризм може стати рушійною силою економічного зростання сільських територій, мотиватором зайнятості, чинником збереження сільської культури та традицій певної місцевості. Водночас результати досліджень доводять наявність зв'язку між зеленим туризмом і забезпеченням національної безпеки (економічної, екологічної, соціально-культурної, інтелектуальної, енергетичної) через його найхарактерніші пріоритети розвитку. Визначено перспективи розвитку зеленого туризму на основі досвіду країн світу, які найбільше постраждали під час пандемії. Додатковим стимулом для збереження потенціалу зеленого туризму виступають нова система партнерства між державою, бізнесом і громадянським суспільством. Розроблено стратегічні орієнтири розвитку зеленого туризму на інституційних пріоритетах в умовах сучасних викликів економічної кризи.

Ключові слова: «зелена» економіка, зелений туризм, економічна криза, національна безпека, навколишнє середовище, пандемія, сільські території, сталий розвиток, сталий туризм.

DOI: <https://doi.org/10.32983/2222-0712-2020-3-11-17>

Рис.: 2. Таб.: 1. Бібл.: 17.

Зінчук Тетяна Олександрівна – доктор економічних наук, професор, завідувач кафедри міжнародних економічних відносин та європейської інтеграції, Поліський національний університет (Старий бульвар, 7, Житомир, 10008, Україна)

E-mail: zintshuk@gmail.comORCID: <https://orcid.org/0000-0002-5143-2394>Researcher ID: <http://www.researcherid.com/AAL-8270-2020>

Усюк Тетяна Вікторівна – кандидат економічних наук, доцент кафедри міжнародних економічних відносин та європейської інтеграції, Поліський національний університет (Старий бульвар, 7, Житомир, 10008, Україна)

E-mail: usjukanja@gmail.comResearcher ID: <http://www.researcherid.com/V-8857-2017>UDC 338.48:330.15:330.16:339.9
JEL Classification: Z32

Zinchuk T. O., Usiuk T. V. Green Tourism in the Context of Sustainable Development and the Challenges Posed by the Global Economic Crisis

The article aims to substantiate the socio-economic, environmental, historical and cultural role played by green tourism and its contribution to the implementation of Sustainable Development Goals based on current innovative trends and capabilities of tourism in the face of challenges posed by the ongoing crisis in global economy caused by the latest pandemic. The objectives of the research were to detail the theoretical, methodological and applied approaches to the development of green tourism, which is a market sector providing travel services. The definition of green tourism has been made more profound through connecting it with the Sustainable Development Goals, which is rather logical. The motivating factors for the development of green tourism have been analyzed taking into account the model of multifunctionality in agriculture and its importance in rural development policy. The nature of changes in the green tourism sector has been identified with respect to the peculiarities of the current global situation, when a pandemic is restraining the world tourism intensity, on the one hand, and is stimulating local tourism, on the other. It is worth adding that local tourism is mostly green and focused on the conservation of the environmental and natural resources, as well as sustainment of mostly rural areas. The research carried out shows that green tourism can become a driving force for economic growth in rural areas, a motivator for employment, a factor in preserving rural culture and traditions in a particular area. At the same time, the results of the research prove the existence of a link

¹ Виконано у рамках Проекту фундаментального дослідження: «Інклюзивна модель сталого розвитку сільських громад в умовах євроінтеграційної перспективи»

between green tourism and national economic, environmental, socio-cultural, intellectual, energy security due to the most typical development priorities of such tourism. On analyzing the experience of the countries that suffered the pandemic most, we have found some prospects for green tourism development. It is a new system of partnership between the state, business and civil society which can become an additional incentive to preserve the potential of green tourism. Thus, strategic guidelines for green tourism development based on institutional priorities, with the current economic crisis challenges in mind, have been designed.

Keywords: «green» economy, green tourism, economic crisis, national security, environment, pandemic, rural territories, sustainable development, sustainable tourism.

Fig.: 2. **Tabl.:** 1. **Bibl.:** 17.

Zinchuk Tetiana O. – Doctor of Sciences (Economics), Professor, Head of the Department of International Economic Relations and European Integration, Polissia National University (7 Staryi Blvd, Zhytomyr, 10008, Ukraine)

E-mail: zintshuk@gmail.com

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-5143-2394>

Researcher ID: <http://www.researcherid.com/AAL-8270-2020>

Usiuk Tetiana V. – Candidate of Sciences (Economics), Associate Professor of the Department of International Economic Relations and European Integration, Polissia National University (7 Staryi Blvd, Zhytomyr, 10008, Ukraine)

E-mail: usjuktanja@gmail.com

Researcher ID: <http://www.researcherid.com/V-8857-2017>

Вступ. Сучасна світова економічна криза, яка об'єктивно та вперше в історії людства поглиблюється внаслідок пандемії, дає поштовх для розвитку зеленого туризму, популяризує сучасні види туристичних послуг локального масштабу, формує нове бачення вирішення проблем зайнятості населення, змушує переглянути пріоритети соціально-економічного розвитку країн світу з посиленням їх ролі в досягненні цілей сталого розвитку. Згортання туристичних ринків призводить до суттєвих збитків країн – традиційних постачальників туристичних послуг, оскільки падіння попиту не обмежуватиметься короткостроковою перспективою і потребуватиме вибору альтернативи, якою має стати розвиток «зеленої» економіки з основним ринковим сегментом зеленого туризму.

Постановка проблеми. Процес формування ринку зеленого туризму не суперечить, а лише найповніше розкриває і відображає сутність та основні засади Концепції сталого розвитку. Посилення значущості «зеленої» економіки для економічного зростання пояснюється цілою низкою як докризових, так і післякризових причин, серед яких слід виокремити суттєві зміни клімату та нераціональне використання природних ресурсів [4]. Поштовхом для розвитку «зеленої економіки» у розвинених країнах світу стає політика перерозподілу фінансової підтримки від галузей з високою інтенсивністю ресурсів до «зелених» галузей. Надзвичайна різноманітність природних багатств і прагнення людства до гармонії з оточуючим навколишнім середовищем спонукають до формування ринкових відносин у сфері «зеленої» економіки, спрямованих на розповсюдження зеленого туризму. Таким чином, реалізується мета «зеленої» економіки – покращення добробуту населення у довгостроковому періоді без суттєвих екологічних ризиків для прийдешніх поколінь (за визначенням UNEP). Відповідно, набувають актуальності найважливіші завдання «зеленої» економіки: економічне відновлення, зменшення бідності, скорочення обсягів викидів парникових газів і попередження деградації екосистем.

Через переваги зеленого туризму виникає можливість переходу до нових поведінкових моделей життєдіяльності. Вони поповнюються елементами новітніх знань

про ландшафти, культурні й історичні надбання, розвиток сільської інфраструктури, рекреаційне значення природних ресурсів тощо. Досягнення синергії між навколишнім природним середовищем і користувачами його цінностей відбувається саме в умовах сприятливої кон'юнктури ринку зеленого туризму. У межах ринкових відносин поглиблюється взаємозв'язок між попитом і пропозицією на «зелені» послуги, досягається високий рівень конкуренції, формується цінова політика та забезпечується прибутковість цієї галузі, що й відповідає цілям стратегії економічного зростання.

Методологія. В основу дослідження покладено як загальнонаукові (історичний, діалектичний, індукції і дедукції, аналізу та синтезу), так і економічні (аналітичний, статистичний, монографічний, абстрактно логічний) методи наукових досліджень, за допомогою яких здійснювалося виявлення, аналіз, діагностика проблеми функціонування ринку зеленого туризму в умовах кризового стану туристичної галузі, викликаного глобальною пандемією та її негативними впливами на економіку світового туризму.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Характер сучасних наукових публікацій, як вітчизняних, так і зарубіжних авторів, відображає переважно інноваційний підхід до проблем розвитку «зеленої» економіки, а отже, до її ринкового сегмента – зеленого туризму. В працях Б. Буркинського, Т. Галушкіна, В. Реутова тенденції активізації «зеленого» зростання розглядаються через призму еколого-орієнтованої економіки [1; 2]. Важливим чинником забезпечення такого типу економіки, з точки зору В. Базилевича та Д. Вальтера, є науково-теоретичне розуміння основних дефініцій, які розкривають зміст екологічних термінів із урахуванням світових стандартів, нормативно-правових вимог і сучасних досягнень в екологічній сфері [3]. Такими українськими вченими, як С. Дорогунцов, М. Хвесик, Л. Горбач, П. Пастушенко, зроблено суттєвий внесок в окреслення проблем охорони довкілля в умовах глобалізаційних викликів, що дозволило намітити пріоритетні напрями світової економічної інтеграції, геополітики, міжнародного співробітництва й інвестиційно-інноваційної еколого-економічної політики держави [5]. Не менш корис-

ним і науково цікавим з погляду доцільності упорядкування відносин між суспільством і природою є наукова праця А. Івашури та Л. Добрунова, у якій авторами доводиться в історичному контексті зв'язок між наслідками сучасної глобальної кризи та відносинами людини і природи [7]. В. Потапенко, аналізуючи проблеми економічної безпеки країни, акцентує на необхідності формування державної політики на засадах розвитку нових «зелених» галузей з урахуванням наявного потужного потенціалу відновлюваної енергетики, органічного сільського господарства тощо. Зазначається, що екологічнобезпечні технології – основний чинник сталого розвитку [12].

Незважаючи на цілеспрямованість наукових досліджень у бік нових тенденцій в «зеленій» економіці та встановлення причинно-наслідкових зв'язків між розвитком «зеленої» економіки та отриманням соціально-економічних ефектів в епоху трансформаційних змін, ринок зеленого туризму залишається дещо недослідженим з позиції ефективності його формування та функціонування, особливо за умов сьогодення. Адже зелений туризм як рушійна сила «зеленого» бізнесу – це додатковий фінансовий дохід на макро- та мікрорівнях. Так, у науковій монографії К. Ніколаєва справедливо зазначено, що розвиток сільського зеленого туризму вимагає сучасних науково-методичних і теоретичних підходів, прийняття управлінських рішень, встановлення концептуальних засад [11].

Результати дослідження. Ринок зеленого туризму потребує чітко визначених організаційних, економічних та управлінських засад з декількох причин. З одного боку, це причини загальнотеоретичного характеру. Зокрема, такі як: змістовна недосконалість категоріального апарату, невизначеність постановки цілей, відсутність зв'язку з процесами глобалізації і системами економічних індикаторів розвитку й ін. З іншого боку, виокремлюються причини більш прикладного змісту, у тому числі, зумовлені глобальною пандемією та її впливом на економіку. Серед них виявлено, наприклад, такі як: низький рівень розповсюдження найефективніших світових практик зеленого бізнес-туризму, недосконалість фінансова і цінова політика у сфері зеленого туризму, недостатнє впровадження основ туристичного маркетингу та менеджменту в ринковому сегменті «зелених» послуг, стихійність і фрагментарність у наданні «зелених» послуг, неналежний стан інформаційно-консультаційної бази тощо. За такої ситуації ця сфера потребує професійної підготовки та якісного наукового підходу до формування і реалізації механізму надання послуг зеленого туризму з урахуванням потреб, насамперед внутрішнього ринку.

До набуття зеленим туризмом статусу відносно нової категорії ринкового типу спонукає перегляд ролі сільського господарства як галузі з виключно виробничою функцією. Сучасний етап розвитку сільського господарства є наслідком аграрних реформ, які відбуваються в розвинених країнах світу, і характеризується такою тенденцією, як суттєві інноваційні досягнення в агровиробництві. Модернізація галузі приводить не лише до оптимізації вирішення продовольчої проблеми, ефективного використання ресурсного потенціалу (земельного, водного, лісового), а отже, до скорочення чисельності зайнятих у цій сфері. Все відчутніше проявляються інші властиві йому функції: природоохоронна, рекреаційно-туристична, ресурсозберігаюча, соціальна

тощо. З огляду на багатофункціональність сільського господарства, за оцінкою Всесвітньої туристичної організації (World Tourism Organization UNWTO), зелений туризм можна розглядати як альтернативу за можливістю отримання прибутків і вважати важливим життєдіяльним сегментом ринку послуг на сільських територіях, і до 2020 р. туризм на сільських територіях увійшов у п'ятірку основних стратегічних напрямів розвитку туризму у світі.

Адаптація зеленого туризму до аспектів сталості виходить із загальноприйнятих Глобальних Цілей сталого розвитку до 2030 р., затверджених на саміті ООН у 2015 р. з питань сталого розвитку, і базується на трьох складових концепції сталості: економічній, соціальній і екологічній [16]. Окремими авторами включається ще інституційна складова [13]. У «магічній п'ятибійній піраміді» Мюллера (2007 р.) розміри стійкості в дещо зміненій формі позначаються як «культурне різноманіття» (соціальне), «економічне процвітання» (економічне) та «збереження природи та ресурсів» (навколишнє середовище). Модель піраміди додатково доповнює їх «задоволеність відвідувачів» і «суб'єктивним благополуччям», що Мюллер також розглядає як невід'ємну частину бажаної системи сталого туризму [13, с. 20]. Ці аспекти складають основу піраміди Мюллера щодо стійкості та характеризуються їх довгостроковою перспективою, яка включає «право майбутніх поколінь формувати свій світ». Підводячи підсумок, адаптація аспектів сталості до туризму все ж базується на загальних моделях сталості, зокрема, трикутнику сталості та в деяких випадках – моделі перетину. Цікомо доречно ідентифікувати сталий зелений туризм із сталим розвитком, оскільки основне завдання зеленого туризму – досягнення максимального рівня існування нешкоджених природних та культурних ресурсів. Сталий туризм відповідає потребам туристів і приймаючих регіонів, захищаючи та розширюючи можливості для майбутнього покоління. Ресурси використовуються таким чином, щоб задовольнити економічні, соціальні та естетичні потреби, зберігаючи культурну цілісність, необхідні екологічні процеси, біологічне різноманіття та системи життєзабезпечення (UNWTO, 2005 р.).

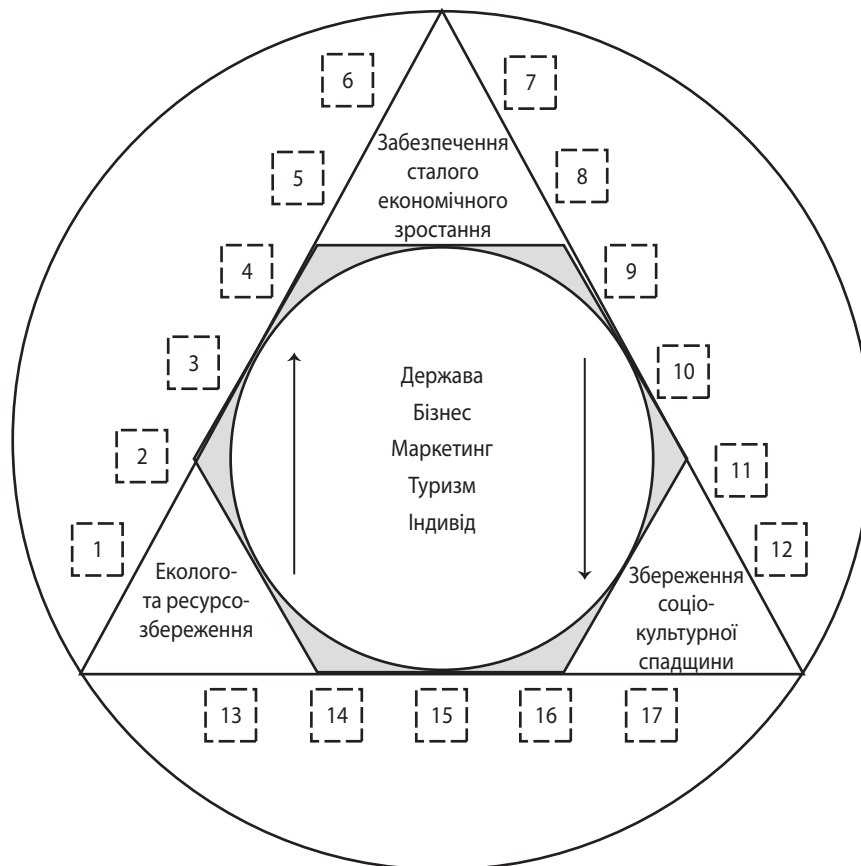
У найближчий посткризовий період у сфері зеленого туризму основні науково-методичні та методологічні підходи спрямовуватимуться на дослідження умов максимальної соціальної та економічної віддачі, одночасно мінімізуючи негативні впливи на навколишнє природне середовище [10]. У Програмі сталого розвитку до 2030 р. Всесвітня туристична організація визначає зелений туризм як мотивуючий чинник змін у політиці, бізнесі, поведінці споживача. Зелений туризм розглядається як рушій основних перетворень, виходячи з його ролі у таких п'яти цілях:

- 1) Сталий економічний розвиток;
- 2) Соціальна виключність, зайнятість і зменшення бідності;
- 3) Ефективність використання ресурсів, охорона навколишнього природного середовища та зміна клімату;
- 4) Культурні цінності, різноманіття та спадщина;
- 5) Взаєморозуміння, мир і безпека [14].

Отже, Цілі сталого розвитку забезпечують сучасну, цілісну й інтегровану перспективу для розвитку зеленого туризму, що позитивно вплине на якість життя нащадків,

незалежно від їх місця проживання, у місті чи на сільських територіях (рис. 1). Поєднання процесів реалізації Цілей сталого розвитку та можливостей зеленого туризму спри-

яють оптимізації використання економічного потенціалу сільської місцевості та обґрунтовують необхідність диверсифікації економіки.

Примітка: Цілі сталого розвитку: 1 – подолання бідності; 2 – подолання голоду; 3 – міцне здоров'я; 4 – якісна освіта; 5 – гендерна рівність; 6 – чиста вода та належні санітарні умови; 7 – відновлювана енергія; 8 – гідна праця та економічне зростання; 9 – інновації та інфраструктура; 10 – скорочення нерівності; 11 – сталий розвиток міст і спільнот; 12 – відповідальне споживання; 13 – боротьба зі зміною клімату; 14 – збереження морських екосистем; 15 – збереження екосистем суші; 16 – мир і справедливість; 17 – партнерство заради сталого розвитку

Рис. 1. Зелений туризм у системі Цілей сталого розвитку

Джерело: побудовано авторами на основі [13]

За прогнозами міжнародних організацій, ринок сталого туризму до 2023 р. забезпечуватиме сукупне середньорічне зростання (CAGR – Compound annual growth rate) понад 10 % і відзначатиметься новаційною рисою. Поступово відбуватиметься зміна туристичних уподобань з відданням переваги надавам автентичного та місцевого туризму, що стане основним чинником його сталості. Прикладами таких трансформаційних змін можуть бути: пригонницькі поїздки в громадському транспорті замість поїздок на власних автомобілях, споживання місцевих продуктів (сир, масло, молоко, м'ясо, мед тощо), які мають географічні зазначення в місцевих ресторанах, замість купівлі сувенірів тощо. Найважливішим аспектом сталого туризму мають стати екологічні наслідки завдяки зростаючій обізнаності [15].

Перспективи зеленого туризму на прикладному рівні також пов'язуються з наданням таких видів послуг на сільських територіях, як розвиток готельного бізнесу, атракціонів, професійна підготовка туроператорів-менеджерів

і туристичних агентів, випуск і розповсюдження туристичних путівників, «зелене» споживання, подорожі у поєднанні з найновішими трендами та всі інші, які створюватимуть умови для досягнення «соціальної відповідальності, економічного розвитку та екологічного царства» [17].

Активізація туристичних потоків у сфері зеленого туризму передбачає наявність відповідного туристичного продукту, який би повною мірою задовольняв потреби споживача. Досягнення широкої участі усіх зацікавлених осіб у наданні та споживанні послуг зеленого туризму підсилюється через наявність сертифікованих закладів відпочинку та харчування. У країнах – членах ЄС формування екоструктур готельно-ресторанного бізнесу є свого роду елементом успішної стратегії розвитку зеленого туризму. Проведення процедури сертифікації закладів відпочинку та присвоєння їм статусу «еко» здійснюється в рамках міжнародної програми «GreenKey», що реалізується в рамках проекту Міжнародної організації екологічної освіти. Про-

грамою встановлено оцінку якості надання послуг гостинності, дотримання високих екологічних стандартів на основі відповідної документації, частих аудиторських перевірок. За статистичними даними, успішно процедуру сертифікації пройшли 3200 готелів та інших закладів у 65 країнах світу (табл. 1). У рейтингу країн світу, що мають сертифіковані заклади туризму, Україна займає 21-ше місце, активно роз-

виваючи свою участь у міжнародній програмі сертифікації пляжів «BlueFlag» [9].

Учасники програми повинні суворо дотримуватися 32 оціночних критеріїв, серед яких можна виділити такі: чистота води та піску, дотримання вимог екологічного менеджменту і безпеки, проведення просвітницьких заходів екологічного спрямування.

Таблиця 1

Рейтинг країн – членів ЄС за кількістю сертифікованих екозакладів готельного бізнесу станом на 01.01.2019 р.

Назва країни	Кількість закладів	Поширений бренд
Нідерланди	697	NH Groningen
Франція	604	Best Western
Греція	313	Mayor Pelekas Monastery
Бельгія	212	Hostel Hoge Rielen
Швеція	174	Best Western
Данія	142	Hornstrup Kursuscenter
Португалія	127	Pestana Palácio do Freixo
Фінляндія	85	Radisson Blu
Німеччина	31	Park Inn by Radisson, Radisson Blu
Естонія	21	Ammende Villa
Велика Британія	19	London Marriott Hotel
Латвія	12	Gallery Park

Джерело: сформовано авторами на основі [8]

Зелений туризм як окремий сегмент ринку туристичних послуг і новий напрям його розвитку виконує основні функції: захист навколишнього середовища та раціональне використання природних ресурсів. Причому ресурси використовуються таким чином, щоб якнайповніше задовольнити економічні, соціальні й естетичні потреби, зберігаючи культурні надбання і цінності, біологічне різноманіття та систему життєзабезпечення. Із усієї багатоманітності пріоритетів зеленого туризму можна виділити ті, які переважно відповідають

Цілям сталого розвитку і стають визначальними в період економічної кризи, та гарантують основні види безпечної життєдіяльності:

- постачання екологічно чистих і якісних продуктів харчування, розповсюдження органічного виробництва сільськогосподарської продукції (продовольча безпека);
- надання природоохоронних послуг, збереження довкілля, збагачення рослинного та тваринного світу, поновлення фізичних і духовних сил (екологічна безпека);
- зростання доходів населення, боротьба з бідністю, розширення ринку праці (економічна безпека);
- створення власних брендів, марок, географічних зазначень агропродовольчої продукції (інтелектуальна безпека);
- розвиток альтернативних видів енергії, впровадження біоенергетичних технологій (енергетична безпека);

- надання послуг на сільських територіях з іпотерапії, ремісництва, рибальства, збирання ягід і грибів, збереження самотності (соціально-культурна безпека) тощо.

Отже, є всі підстави вважати зелений туризм складовою національної безпеки, що, своєю чергою, потребує належного інституційного середовища (рис. 2), досконалого фінансово-правового забезпечення щодо збалансованого використання природних ресурсів у поєднанні з історико-культурним і духовним потенціалом сільської місцевості. Важливим стимулом розвитку зеленого туризму є державна регіональна екологічна політика у поєднанні зі сталим розвитком, пріоритетами якої є модель взаємодії та партнерства на транскордонному рівні. При цьому сталий розвиток виступає «ключовим домінантом регіонального екологічного управління» [6].

Незважаючи на наявність конкурентних переваг, зелений туризм не може розвиватися і підтримуватися лише за ініціативою місцевих жителів або споживачів туристичних послуг.

І хоча масштаби капіталовкладень для примноження і цивілізованого забезпечення населення туристичними «зеленими» послугами, на відміну від інших галузей економіки, є значно меншими, організаційна та комунікаційно-інформаційна складова розвинені недостатньо.

В умовах кризи не варто розраховувати на притік внутрішніх капіталовкладень або іноземних інвестицій у сферу зеленого туризму. З досвіду країн світу (Італія, Іспанія, Німеччина, США), які найбільше постраждали від на-

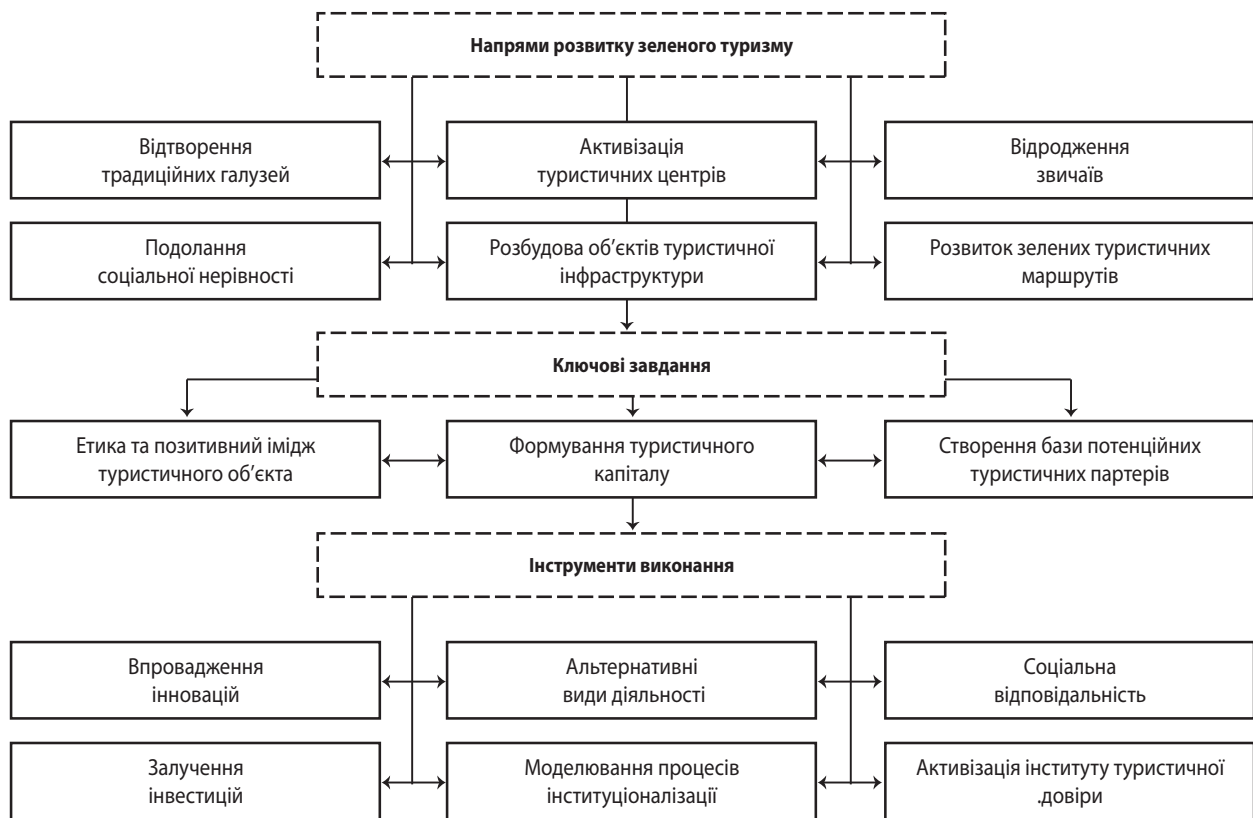

Рис. 2. Інституційні орієнтири розвитку зеленого туризму

слідків пандемії та водночас мають значний потенціал для розвитку зеленого туризму, як варіант підприємницької діяльності розглядається підвищення рівня самозайнятості населення, фермерів та інших суб'єктів малого і середнього бізнесу у сільській місцевості.

Оскільки можна передбачити, що в Україні внутрішні туристичні потоки як альтернатива закриттю подорожив між країнами мають перспективу до збільшення, політика у сфері зеленого туризму має враховувати та задовольняти його потреби через налагодження партнерства між владою, бізнесом і громадянським суспільством. З огляду на це, об'єктивно активізується роль громадських організацій, об'єднаних територіальних громад, волонтерів, великих агро-бізнес-структур, фермерів.

Висновок. Зелений туризм набуває найбільшої популярності і розповсюдженості з точки зору нівелювання викликів економічної кризи у зв'язку з пандемією. Світові стратегії соціально-економічного й екологічного розвитку посилюють значення цієї галузі як найважливішої сфери життєдіяльності. Перехід України на засади самоврядування та самозабезпечення внаслідок процесів децентралізації – також стимулюючий чинник підвищення ефективності економічного розвитку сільських територій на основі зеленого туризму і місцевих природних ресурсів. Саме зелений туризм продукує суспільні блага та визначений як пріоритетний сектор диверсифікації сільської економіки і підтримки добробуту, та потребує неординарних заходів у період тривалих обмежень туристичних потоків між країнами світу.

Стратегія розвитку зеленого туризму об'єктивно вимагає створення таких умов, які б відповідали Цілям сталого розвитку, а також формуванню механізмів та інструментів для їх реалізації як на регіональному, так і загальнодержавному рівнях.

ЛІТЕРАТУРА

1. Буркинський Б. В., Галушкіна Т. П., Реутов В. Є. «Зелена» економіка кризь призму трансформаційних зрушень в Україні: монографія. Одеса: Підприємство Фенікс, 2011. 348 с.
2. Галушкіна Т. П., Мусіна Л. О., Хумарова Н. І. Національна політика «зеленого» зростання в Україні. Одеса: Гринь Д. С., 2012. 271 с.
3. Глосарій зеленого бізнесу = GlossaridesGrünenBusiness = Глосарий зеленого бізнеса = Glossaryofgreenbusiness: укр.-нім.-рос.-англ. / наук. ред.: В. Базилович, Д. Вальтер. Київ: Знання, 2010. 518 с.
4. Дудчак О. Кліматична катастрофа в часи пандемії: чого нас вчить глобальний карантин. URL: <https://commons.com.ua/uk/chas-vchitsiya-pandemiya-yak-urok-dlya-borotbi-z-klimatichnimi-zminami>
5. Дорогунцов С. І., Хвесик М. А., Горбач Л. М., Пастушенко П. П. Екосередовище і сучасність: у 8 т. Київ: Кондор, 2007. Т. 6: Екосередовище та євроінтеграційні процеси. 622 с.
6. «Зелена» стратегія регіону: монографія / Б. В. Буркинський, Т. П. Галушкіна, В. Є. Реутов та ін.; Ін-т проблем ринку та екон.-екол. дослідж. НАН України. Одеса; Саки: Фенікс, 2011. 445 с.

7. Івашура А. А., Добрунова Л. Е. Еколого-економічна та історична оцінка взаємовідносин людини і довкілля : монографія. Харків : ХНЕУ, 2011. 152 с.

8. Міжнародна програма «GreenKey». URL: <https://www.greenkey.global>

9. Міжнародна програма «BlueFlag». URL: <https://www.blueflag.global>

10. Международный туризм на пути к рекордному году. URL: <http://media.unwto.org>

11. Ніколаєв К. Д. Екологізація та розвиток сільсько-го зеленого туризму в Україні : монографія. Київ : Вид-во НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2016. 153 с.

12. Потапенко В. Г. Стратегічні пріоритети безпечного розвитку України на засадах «зеленої економіки» : монографія. Київ : НІСД, 2012. 359 с.

13. Balaš M., Strasdas W. Sustainability in tourism: developments, approaches and clarification of terms. URL: <https://www.umweltbundesamt.de/publikationen>

14. Tourism for Development. Vol. II: Good Practices Tourism for Development. Good Practices. URL: <http://publications.unwto.org/publication/tourism-development-volum>

15. By continuing to browse this Business Wire site (and/or any other Business Wire website), you accept the use of cookies. URL: <https://www.businesswire.com/news/home/20190416005865/en/Global-Sustainable-Tourism-Market-Forecasts-2019-2023-Shifting>

16. Sustainable Development Goals. URL: <https://iisd.org/topic/sustainable-development-goals>

17. Shwn-Meei Lee, Hiroshi Chris Honda, Gui Ren, Yu-Chen. The Implementation of Green Tourism and Hospitality. *Journal of Tourism & Hospitality*. 2016. URL: <https://www.longdom.org/open-access/the-implementation-of-green-tourism-and-hospitality-2167-0269-1000233.pdf>

REFERENCES

"By continuing to browse this Business Wire site (and/or any other Business Wire website), you accept the use of cookies". <https://www.businesswire.com/news/home/20190416005865/en/Global-Sustainable-Tourism-Market-Forecasts-2019-2023-Shifting>

Balas, M., and Strasdas, W. "Sustainability in tourism: developments, approaches and clarification of terms" <https://www.umweltbundesamt.de/publikationen>.

Burkynskyi, B. V. et al. «Zelena» stratehiia rehionu [«Green» Strategy of the Region]. Odesa ; Saky: Fieniks, 2011.

Burkynskyi, B. V., Halushkina, T. P., and Reutov, V. Ye. «Zelena» ekonomika kriz pryizmu transformatsiinykh zrushen v Ukraini

[«Green» Economy through the Prism of Transformational Changes in Ukraine]. Odesa: Pidpriemstvo Fieniks, 2011.

Dorohuntsov, S. I. et al. *Ekoseredovyshe i suchasnist* [Environment and Modernity], vol. 6 : Ekoseredovyshe ta yevrointehratsiini protsesy. Kyiv: Kondor, 2007.

Dudchak, O. "Klimatychna katastrofa v chasy pandemii: choho nas vchyt hlobalnyi karantyn" [Climate Catastrophe during a Pandemic: What Global Quarantine Teaches Us]. <https://commons.com.ua/uk/chas-vchitisya-pandemiya-yak-urok-dlya-borotbi-z-klimatichnimi-zminami>

Halushkina, T. P., Musina, L. O., and Khumarova, N. I. *Natsionalna polityka «zelenoho» zrostannia v Ukraini* [National Policy of «Green» Growth in Ukraine]. Odesa: Hrin D. S., 2012.

Hlosaryi zelenoho biznesu = Glossary of Green Business = Hlossaryi zelenoho byznesa = Glossary of green business. Kyiv: Znan- nia, 2010.

Ivashura, A. A., and Dobrunova, L. E. *Ekoloho-ekonomichna ta istorychna otsinka vzaiemovidnosyn liudyny i dovkillia* [Ecological, Economic and Historical Assessment of the Relationship between Man and the Environment]. Kharkiv: KhNEU, 2011.

"Mezhdunarodnyy turizm na puti k rekordnomu godu" [International Tourism Is on Track for a Record Year]. <http://media.unwto.org>

"Mizhnarodna prohrama «BlueFlag»" [BlueFlag International Program]. <https://www.blueflag.global>

"Mizhnarodna prohrama «GreenKey»" [GreenKey International Program]. <https://www.greenkey.global>

Nikolaiev, K. D. *Ekolohizatsiia ta rozvytok silskoho zelenoho turyzmu v Ukraini* [Greening and Development of Rural Green Tourism in Ukraine]. Kyiv: Vyd-vo NPU im. M. P. Drahomanova, 2016.

Potapenko, V. H. *Stratehichni priorytety bezpechnoho rozvytku Ukrainy na zasadakh «zelenoi ekonomiky»* [Strategic Priorities for Safe Development of Ukraine on the Basis of «Green Economy»]. Kyiv: NISD, 2012.

Shwn-Meei, Lee et al. "The Implementation of Green Tourism and Hospitality". *Journal of Tourism & Hospitality*. 2016. <https://www.longdom.org/open-access/the-implementation-of-green-tourism-and-hospitality-2167-0269-1000233.pdf>

Sustainable Development Goals. <https://iisd.org/topic/sustainable-development-goals>

"Tourism for Development. Vol. II: Good Practices Tourism for Development. Good Practices". <http://publications.unwto.org/publication/tourism-development-volum>

Стаття надійшла до редакції 03.08.2020 р.